

Τ Ο Ο Υ Ζ Ο

(ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΛΕΞΕΩΣ)

ν τύχη και βρεθῆ κανείς στην Κεφαλλονιά, ἐνδεχόμενον νὰκούση ἕναν τέτοιο διάλογο μεταξύ δυὸ Κεφαλλονιτῶν.

—Πόσα παιδιά ἔχεις; ῥωτᾷ ὁ ἕνας, καὶ ὁ ἄλλος ἀπαντᾷ·

—Ἐχω τρεῖς Κρητικούς— ἢ—Ἐχω πέντε Κρητικούς. Σὲ μιὰ τέτοια ὀμιλία **Κρητικοὶ** εἶναι τὰ παιδιά, πού λόγῳ τῆς μικρῆς των ἡλικίας ἢ γιὰ ἄλλους λόγους δὲν συνεισφέρουν τίποτε στὴν οἰκογένεια καὶ ζοῦν ἐντελῶς εἰς βάρος τῆς.

Ὅπως τώρα εὐκόλα μπορεῖ νὰ συμπεράνη κανείς, τὴ σημασία αὐτὴ τὴν πῆρε στὴν Κεφαλλονιά ἡ λέξις **Κρητικὸς** ἀπὸ τὰ χρόνια τῶν ἐπαναστάσεων τῆς Κρήτης, ὁπότε τὰ γυναικόπαιδα τῶν γενναίων παλλημαριῶν τῆς μεγαλονήσου, πού ἀγωνίζονταν γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς πατρίδος των, κατέφευγαν σὲ διάφορα μέρη τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδος, καὶ ἐκεῖ πολλοὶ ἔπαιρναν στὰ σπίτια τους ἀπ' αὐτοὺς τοὺς πρόσφυγες καὶ τοὺς ἔτρεφαν δωρεάν.

Ἔτσι πολλὰ ἀπὸ τοῖς λέξεις ἔχουν τὴν ἱστορία τους, καὶ πολλὰ πρόσωπα ἢ πράγματα ἐπῆραν τὸ ὄνομά τους ἀπὸ διάφορα ἱστορικά ἢ ἄλλα περιστατικά, χωρὶς νὰ ὑπάρχη μεταξύ τῆς φυσικῆς των συστάσεως ἢ τοῦ περιεχομένου των καὶ τῆς ὀνομασίας, πού ἔχουν τώρα, καμιά ἐσωτερικὴ σχέση.

Τὰ περιστατικά αὐτά, πού ἔδωκαν ἀφορμὴ, γιὰ νὰ πλασθῆ μιὰ λέξις, ἢ (ἂν θέλωμε νὰ εἴμαστε ἀκριβέστεροι) γιὰ νὰ πάρη μιὰ λέξις κάποια ἄλλη σημασία, διαφορετικὴ ἀπὸ κείνη, πού εἶχε πρὶν, κάποτε μάλιστα λίγο παραδόξη σημασία, τὰ περι-

στατικά αὐτὰ πολλὰς φορές μποροῦμε νὰ τὰ ξέρωμε ἢ εὐκολὰ νὰ τὰ εὐρωμε, ὅπως π.χ. συμβαίνει μὲ τὴν παραπάνω σημασία τῆς λέξεως **Κρητικός**. Πολλὰς φορές ὅμως εἶναι δύσκολο ἢ καὶ ἀδύνατο νὰ βροῦμε τὸ λόγο, γιὰ τὸν ὁποῖο μιὰ λέξις ἐπῆρε τὴν τάδε ἢ τὴν τάδε σημασία, ἢ ἓνα πράγμα ἐπῆρε αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ ὄνομα, ἂν μάλιστα συμβῇ νὰ περάσῃ πολὺς καιρὸς ἀπὸ τότε, πού ἡ λέξις ἔλαβε αὐτὴν τὴν ἰδιαίτην σημασίαν της καὶ λησμονηθῶν ἐντελῶς τὰ περιστατικά, πού τὴν ἐδημιούργησαν.

Κάτι παρόμοιο μπορεῖ νὰ συμβῇ ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια μὲ τὴ λέξι **οὔζο**.

Ὅλοι βέβαια σήμερα, φτωχοὶ καὶ πλούσιοι, ταπεινοὶ καὶ ἀριστοκράτες, πίνουν τὸ οὔζάκι τους, καὶ τὸ οὔζο εἶναι πιά τὸ ἀγαπημένον ποτὸ σὲ κυρίους καὶ κυρίες, σὲ νέους καὶ δεσποινίδες, καὶ σερβίρεται ὄχι μόνον στὰ λαϊκὰ ποτοπωλεῖα ἢ στὰ φτωχικὰ σπίτια, παρὰ καὶ στὰ πλουτοκρατικὰ σαλόνια καὶ τὰ ἀριστοκρατικὰ κέντρα. Ἀμφιβάλλω ὅμως, ἂν ἔξω ἀπὸ τὸν Τύρναβο τῆς Θεσσαλίας, πού εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ οὔζου καὶ τοῦ ὀνόματός του, θὰ ὑπάρχει κανεὶς, πού νὰ γνωρίζῃ πόθεν ἔλαβε τὸ τόσο ἀγαπημένον τώρα στοὺς πολλοὺς αὐτὸ ποτὸ τὸ ὄνομά του, ἢ—τὸ σπουδαιότερον—ἂν ὑπάρχει κανεὶς πού νὰ ἠμπορῇ νὰ μαντεύσῃ, τί σχέσιν ἔχει τὸ ὄνομα τοῦ οὔζου μὲ τὸ πρᾶγμα, πού σημαίνει αὐτὴ ἡ λέξις.

Καὶ στὸν Τύρναβο ἀκόμη λίγοι εἶναι τώρα πού γνωρίζουν αὐτὴ τὴν ἱστορίαν, πού θὰ ἐκθέσωμε παρακάτω σχετικῶς μὲ τὴν ὀνομασίαν τοῦ οὔζου, γιὰ τὴν βέβαιαν ὁ πολὺς κόσμος λίγο σκοτίζεται μὲ τοὺς ὀνομασίες τῶν πραγμάτων καὶ μὲ τῶν λέξεων τοὺς ἱστορίας.

Ἄς γυρίσωμε λοιπὸν καμιά πενήνταρδιὰ χρόνια καὶ κάτι ἀκόμα πίσω καὶ ἄς πᾶμε εἰς τὴν Θεσσαλικὴν κωμόπολιν, εἰς τὴν πατρίδα τοῦ οὔζου, τότε κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας τῆς Θεσσαλίας.

Ὅπως τώρα, ἔτσι καὶ τότε ἐκτὸς ἀπὸ κρασιὰ κατασκευάζαν ἐκεῖ καὶ οἰνόπνευμα ἀπὸ τὰ τσίπουρα (ἦτοι τὰ στέμφυλα) τῶν σταφυλιῶν, τὰ ὁποῖα τὰ ἔβραζαν μὲ ἀνάλογον ποσότητα νεροῦ ἢ μὲ κανένα χαλασμένον κρασί. Τὸ ἀπό-

σταγμα, πού ἔβγαινε ἀπ' αὐτὸ τὸ βράσιμο, τὸ ἔλεγαν καὶ τὸ λένε *σοῦμμα* ἢ *χάμ(ι)κο*. Τὸ χάμικο αὐτὸ δὲν πίνεται, γιατί μυρίζει φοβερὰ καὶ καίει πολὺ. Γιαυτὸ τὸ ἀποστάζουσαν καὶ δεύτερη φορὰ, ἀφοῦ προσθέσουν μέσα, ὅταν τὸ βάζουν νὰ ξαναβράση, γλυκάνισο, ἀλάτι καὶ λίγα κάρβουνα μὲ κρεμμύδια, σὲ ἀνάλογη ποσότητα τὸ καθένα.

Ἀπ' αὐτὰ ὅλα προέρχεται τὸ *τσιπουρο* ἢ *δακί*, τὸ ὁποῖον πίνεται εὐχάριστα. Ἄν τώρα τὸ τσιπουρο αὐτὸ μεταβρασθῆ μὲ λίγη μαστίχη μέσα καὶ ζάχαρη, καὶ ἔτσι γίνῃ τρίτη ἀπόσταξις, βγαίνει τότε μιὰ καλύτερη ποιότητα οἰνοπνεύματος αὐτοῦ τοῦ εἶδους, αὐτὸ πού λένε τώρα *οὔζο*, τὸ ὁποῖον ὅμως τὸν παλαιὸν καιρὸ, φαίνεται, τὸ ἔλεγαν «*δακί μεταβρασμένο*», ὅπως ἡμπορεῖ νὰ συμπεράνῃ κανεὶς καὶ ἀπὸ κάποιο παλαιὸ Τουρναβίτικο δημοτικὸ τραγοῦδι·

Νὰ φᾶν τὰ λάφια μάλαθρο, κ' οἱ μοῦλες τὸ τριφύλλι
κ' ὁ νῆος νὰ πιῇ παλιὸ κρασί, ἄκί μεταβρασμένο.

Τὸ «*μεταβρασμένο δακί*» αὐτὸ ὠνομάσθηκε *οὔζο* μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας στὸν Τύρναβο καὶ στὴ Θεσσαλία (1878-1881) ἀπὸ τὴν ἐξῆς ἀφορμῇ.

Βρίσκονταν τότε στὸν Τύρναβο ἕνας στρατιωτικὸς γιατρός τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, Ἀρμένιος, ὀνομαζόμενος Σταυράκ-μπέης, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλη φιλία μὲ δύο προκρίτους Τουρναβίτες, τὸν Ἀντώνιον Μακρῆν, ὑφασματέμπορον, καὶ τὸν Δημήτριον Δουμενικιώτην, παντοπώλην καὶ ποιοποιόν, καὶ ἡ παρέα αὐτῆ τῶν τριῶν φίλων τακτικὰ μεσημέρι καὶ βραδύν ἔπαιρνε τὸ ὄρεκτικὸ της, τὸ «*μεταβρασμένο δακί*», τὸ σημερινὸ οὔζο, σὰν νὰ λέμε.

Ὁ Σταυράκ-μπέης, ἐπειδὴ, φαίνεται, εἶχε ἰδιαίτερη ἀγάπη στὸ ποτὸ αὐτό, ἐπῆγγε κάποτε εἰς τὸ ἐργοστάσιο τοῦ Δ. Δουμενικιώτη καὶ ἐκεῖ *ἐπὶ τόπου*, ὅπως λέμε, τοῦ συνέστησε νὰ προσθέσῃ καὶ κάποια ἄλλη οὐσία, γιανὰ βγῆ δακί σὲ καλύτερη ποιότητα. Καὶ πράγματι, ὅταν ἔγινε ἡ ἀπόσταξις σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλὴ τοῦ γιατροῦ καὶ ἐπῆγγαν οἱ τρεῖς φίλοι νὰ δοκιμάσουν τὸ ἀπόσταγμα τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὁ Ἀντώνιος Μακρῆς πρῶτος, μόλις τὸ ἔδοκίμασε, ὑπερευχαριστήθηκε καὶ ἀνεφρόνησε·

«Μωρέ, τί είναι αὐτό; Αὐτό είναι οὔζο *Μασσαλίας!*».

Καί ἔτσι ἀπὸ τότε βγήκε τὸ ὄνομα τοῦ οὔζου¹.

¹ Ἀλλὰ τώρα θὰ φωτισῆ κανεὶς, τί ἤθελε νὰ πῆ ὁ μακαρίτης Ἄντ. Μακρῆς, ὁ νοννὸς τοῦ οὔζου, μὲ τοὺς λέξεις «οὔζο Μασσαλίας», ἀπὸ τοὺς ὁποῖες ἔμεινε κατόπι ἡ λέξις οὔζο ὡς ὀνομασία τοῦ «ματαβρασμένου ῥακιοῦ» καλῆς ποιότητος;

Στὸν Τύρναβο γίνεται ἀνάκαθεν καὶ καλλιέργεια μεταξοσκωλήκων καὶ παράγονται κάθε χρόνο κονκούλια σὲ μεγάλη ποσότητα. Ἀπὸ τὰ κονκούλια λοιπὸν αὐτά, τὰ ἐκλεκτότερα μπαλαρίζονταν τὰ χρόνια ἐκεῖνα σὲ ἰδιαιτερες μπάλες καὶ στέλνονταν στὸ Βόλο γιὰ τὴν Εὐρώπη μὲ τὴν ἐπιγραφή *uso Massalia*, ἢτοι «πρὸς χρῆσιν τῆς Μασσαλίας».

² Ἐσήμαινε δηλαδὴ ἡ φράσις αὐτὴ (οὔζο Μασσαλίας) στὸ ἐμπόριο τῶν κονκουλιῶν τὴν ἐκλεκτὴν ποιότητα, καὶ αὐτὸ ἤθελε νὰ πῆ ὁ μακαρίτης Μακρῆς μὲ τὴν ἀναφώνησί του, χωρὶς νὰ τὸ φαντάζεται βέβαια τότε, ὅτι γίνονταν δημιουργὸς μιᾶς λέξεως, πὺ χαρακτηρίζει τώρα μιὰ ἰδιαιτέρη βιομηχανία οἰνοπνεύματος καὶ πὺ εἶναι σήμερα σὲ κάθε μικρῇ καὶ μεγάλῃ πόλι τῆς Ἑλλάδος στὰ στόματα ὄλων, καὶ φηγοῦράρει σὲ ἐπιγραφὰς μαγαζιῶν καὶ καταστημάτων, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐπλάσθηκε τέλος καὶ ἀρσενικὸ ὄνομα ὁ οὔζος, γιανὰ χαρακτηρίζεται ἐκεῖνος, πὺ κάνει κατάχρησι στὴν οὔζοποσία.

Καὶ οἱ οὔζοι καὶ οἱ οὔζες δυστυχῶς μέρα μὲ τὴν ἡμέρα πληθαίνουν, ὅχι βέβαια γιὰ τὸ καλὸ τῆς ῥάτσας μας.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΣ

¹ Τὴν παραπάνω ἱστορία γιὰ τὴν ἀφορμὴ τοῦ νὰ δοθῆ τὸ ὄνομα τοῦ οὔζου τὴν εἶχα ἀκούσει ἐγὼ στὴν πατρίδα μου, στὸν Τύρναβο, πρὸ πολλῶν ἐτῶν, δὲ θυμούμαν ὅμως ὅλες τοὺς παραπάνω λεπτομέρειες, τοὺς ὁποῖες χρεωστῶ στὸν συμπολίτη καὶ φίλο μου δημοδιδάσκαλο κ. Δημ. Ἀξενίδη, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἐξέτασε κατάλληλα πρόσωπα, σὲ ἐπιστολῇ του μοῦ ἔστειλε καὶ τοὺς ἄλλες πληροφορίες, τοὺς σχετικὰς μὲ τὴν κατασκευὴ τοῦ τσίπουρου καὶ τοῦ οὔζου, γιὰτὶ ἐγὼ ἀτομικῶς, ἂν καὶ εἶμαι ἀπὸ τὴν πατρίδα τοῦ οὔζου, οὔτε γιὰ τὸν τρόπο τῆς κατασκευῆς του ἐνδιαφέρθηκα ποτὲ ἰδιαιτέρως οὔτε φίλος τοῦ ποτοῦ αὐτοῦ ὑπῆρξα.